

УДК 330.658

DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/8.12>**Тульчинська С.О.**доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки та підприємництва,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**Солосіч О.С.**студент кафедри економіки та підприємництва,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПРИЧИНИ ТА ПОТЕНЦІЙНІ НАСЛІДКИ ВИНИКНЕННЯ РИЗИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті здійснено дослідження ризиків діяльності комунальних підприємств соціальної сфери м. Києва на прикладі Комунального підприємства «Промінь» задля якісного аналізу їх економічної сутності та шляхів мінімізації. В рамках дослідження обґрунтовано актуальність розгляду проблем управління ризиками на рівні комунальних підприємств соціальної сфери як необхідної складової частини їх повноцінного функціонування та безпечного розвитку. Надано загальну характеристику поточного стану комунальних підприємств м. Києва, проаналізовано фінансові показники їх діяльності в динаміці. Проаналізовано ключові проблеми в діяльності комунальних підприємств, що чинять стримуючий ефект на динаміку розвитку підприємства та рівень його безпечного стану. На основі виділеної проблематики вибрано основні види ризику, які є найбільшою загрозою для цього виду підприємств, а саме появу нових конкурентів з більшими фінансовими, організаційними та виробничими можливостями; несвоєчасну сплату розпорядниками бюджетних коштів за надані послуги; програти у тендері на надання послуг з організації дитячого харчування у Святошинському районі м. Києва; зміну державних підходів до організації шкільного харчування в бік комерціалізації цієї сфери та зниження підтримки підприємств державної та комунальної форм власності; несвоєчасну поставку продуктів харчування та недобросовісну роботу постачальників. Проведено поетапний якісний аналіз ризиків діяльності комунальних підприємств на прикладі КП «Промінь». Визначено причини та потенційні наслідки виникнення означених ризикових ситуацій. Розроблено комплекс факторів, що чинять вплив на ймовірність та рівень потенційної загрози виникнення ризику, основними з яких є фактори макроекономічного, локального, мікроекономічного рівнів та соціокультурні фактори. Запропоновано низку заходів щодо мінімізації ймовірності виникнення ризику та рівня негативних наслідків, що включають заходи щодо диверсифікації діяльності, оптимізації організаційно-адміністративної структури підприємств, підвищення рівня професійних компетенцій кадрового складу, ефективного використання резервних засобів.

Ключові слова: комунальні підприємства, ризик, ризик-менеджмент, управління ризиками, ризики комунальних підприємств.

Постановка проблеми. Сучасні економічні реалії функціонування суб'єктів господарювання характеризуються високою мірою невизначеності, обумовленою складністю наявної геополітичної, економічної, екологічної та соціальної проблематики глобального рівня, що не знаходить свого адекватного рішення, переходячи у подальшу дестабілізацію світового економічного простору, загострення екологічних проблем, ескалацію наявних конфліктів як у військовому, так і в економічному аспектах. Водночас описані умови стимулюють виникнення протилежних соціокультурних тенденцій, орієнтованих на екологізацію індивідуального та суспільного середовища існування, вирішення нагальних проблем соціального характеру [5, с. 57; 6]. Саме тому актуалізуються питання дослідження проблематики функціонування підприємств комунального сектору (багато з них є важливими об'єктами соціальної інфраструктури) в умовах невизначеності, суб'єктивним проявом якої на рівні підприємства є ризик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження у сфері ризикології та проблематики забезпечення ефективного ризик-менеджменту на підприємствах знаходить своє широке висвітлення у наукових доробках вітчизняних та закордонних вчених. Зокрема, високу теоретичну цінність мають роботи таких авторів, як Г. Башнянин, Е. Величко, П. Йоріон, М. Корнет, Т. Литвиненко, Г. Марковіц, Б. Мізюк, М. Рогів, А. Саундерс, В. Точилін, Г. Чернова, О. Ястремська.

Однак, попри глибокий аналіз питань щодо визначення, методик оцінювання та мінімізації ризиків, розроблених у роботах зазначених учених, нині залишається недослідженою проблематика ризиків діяльності комунальних підприємств саме соціальної сфери з урахуванням поточних проблем їх діяльності.

Мета статті полягає в проведенні якісного аналізу ризиків діяльності комунальних підприємств соціальної сфери м. Києва на прикладі Комунального підприємства «Промінь» (далі – КП «Про-

мін»), ідентифікації причин їх виникнення, факторів впливу та шляхів ефективної мінімізації їх негативного впливу на стабільність фінансово-господарського стану підприємства.

Виклад основного матеріалу. Існування невідзначеності як об'єктивної економічної та філософської категорії обумовлене існуванням, притаманних економічній системі, зокрема ринковій, специфічних ознак, таких як асиметричний розподіл інформації між господарюючими суб'єктами, випадковість, пов'язана з неможливістю безпомилкового прогнозування динаміки економічних процесів, конфліктність інтересів учасників самої системи. Ризик водночас є похідним поняттям суб'єктивного характеру, що виникає за необхідності прийняття рішення в умовах невідзначеності, що приводить до виникнення низки потенційних загроз та можливостей для ринкових суб'єктів, вірогідність появи та реалізації яких безпосередньо залежить від ефективності ризик-менеджменту на підприємстві.

Досвід розвитку більшості розвинених країн показує, що ігнорування або недооцінка підприємницького ризику під час розроблення економічної тактики й стратегії підприємства та прийняття конкретних рішень обов'язково стримує розвиток усього суспільства, науково-технічного прогресу, забезпечує застій економічної системи [1, с. 283].

Ризик-менеджмент є необхідним комплексом для скорочення негативних впливів ризиків, до якого необхідно впроваджувати якісний аналіз та кількісну оцінку [2, с. 416].

Особливо важливим є формування відповідної системи управління ризиком на вітчизняних підприємствах комунального сектору, чий фінансовий стан та результати господарської діяльності перебувають на вкрай низькому рівні, обумовлюючи високу чутливість таких підприємств до загрозливих явищ та процесів зовнішнього середовища.

У рамках дослідження була розглянута проблематика діяльності комунальних підприємств м. Києва, загальна кількість яких (на кінець 2018 року) складає 384 підприємства, при цьому загальна вартість активів підприємств цієї форми власності становить 143,9 млрд. грн. (з урахуванням 23,8 млрд. грн. приватизованого житлового фонду). Оцінюючи результати діяльності комунальних підприємств м. Києва, маємо констатувати наявність негативних тенденцій, що виявляються в динаміці їх фінансових результатів, адже протягом 2018 року підприємствами комунальної форми вартості було отримано сукупний прибуток у розмірі 287,9 млн. грн. та сукупний збиток у розмірі 1 195,4 млн. грн. Окрім майже чотирьохкратного перевищення розміру сукупних збитків над прибутками, варто зазначити, що порівняно з 2017 роком обсяг прибутків скоро-

тився на 44,1%, а збитків – на 21,0%, утім, попри наявне скорочення, порівнюючи ці показники з розміром абсолютних величин прибутків та збитків, можемо говорити про загрозливий масштаб згаданих тенденцій [3].

Описана ситуація пояснюється наявністю складних системних проблем розвитку комунального сектору: від відсутності державницьких підходів до управління підприємницькими структурами цієї форми власності та їх розвитку до проблем мікрорівня (технологічна зношеність та моральна відсталість устаткування, неефективна організаційна структура, слабкість інтелектуально-кадрового потенціалу та об'єктивна відсутність конкурентних переваг). Саме тому дослідження ризиків, пов'язаних із забезпеченням стабільності функціонування таких організацій, є необхідною умовою для вироблення комплексного розуміння проблематики та шляхів подальшого розвитку комунального сектору загалом.

Підприємство, на прикладі якого було здійснено якісний аналіз ризиків діяльності комунальних підприємств соціальної сфери м. Києва, а саме КП «Промінь», вибрано задля охоплення комплексу проблем, загроз та ризиків комунального сектору підприємництва соціальної орієнтації, оскільки в науковій літературі зазвичай акцент робиться на проблематиці підприємств житлово-комунального господарства, специфіка яких здебільшого відрізняється від особливостей сегменту підприємств, розглянутого у дослідженні.

Комунальне підприємство «Промінь» у Святошинському районі м. Києва – це найбільше підприємство, що здійснює організацію дитячого харчування у закладах загальної середньої освіти, пришкольніх інтернатах, дитячих будинках, спеціальних школах та навчально-реабілітаційних центрах Святошинського району м. Києва. Розгляд цього підприємства, з одного боку, порушує актуальні питання реформування соціально важливої сфери шкільного харчування, а з іншого боку, дає змогу комплексно охопити весь спектр ризиків, пов'язаних із функціонуванням комунальних підприємств соціальної орієнтації.

Далі пропонуємо здійснити якісний аналіз ризиків діяльності комунальних підприємств на прикладі КП «Промінь» з поетапним визначенням причин виникнення ризику, потенційних наслідків його реалізації, факторів впливу та шляхів мінімізації цих загрозливих явищ.

В ході дослідження об'єктами якісного аналізу було вибрано такі ризики, як поява нових конкурентів з більшими фінансовими, організаційними та виробничими можливостями; несвоєчасна сплата розпорядниками бюджетних коштів за надані послуги; програш у тендері на надання послуг з організації дитячого харчування у Святошинському районі м. Києва; зміна державних

підходів до організації шкільного харчування в бік комерціалізації цієї сфери та зниження підтримки підприємств державної та комунальної форм власності; несвоєчасна поставка продуктів харчування та недобросовісна робота постачальників (рис. 1).

Нижче представлено аналіз причини виникнення окреслених ризиків та потенційні наслідки їх реалізації (табл. 1).

Виходячи з представленого аналізу, можемо зробити висновок, що джерелом виникнення ризику здебільшого є вже наявні проблеми діяльності комунальних підприємств, що слугують стримуючими факторами їх розвитку та стабільного функціонування.

Серед факторів, що чинять вплив на ймовірність виникнення тієї чи іншої ризикової ситуації та ступеня негативних наслідків, які потенційно можуть бути понесені підприємством, можна виділити такі:

– фактори макроекономічного рівня (загальна економічна та політична нестабільність, скорочення соціальних видатків тощо);

– фактори локального рівня (слабкі фінансові можливості учасників ринку, активізація приватної підприємницької ініціативи на ринку послуг, політика місцевих органів влади у напрямі комерціалізації);

– фактори мікрорівня (відсутність резервних коштів підтримки стійкого фінансово-господарського стану підприємства в умовах відсутності грошових надходжень, технологічна й товарна концентрація виробничої діяльності підприємства);

– соціокультурні фактори (зокрема, відсутність корпоративної та загальної бізнес-культури

у взаємодії між вітчизняними контрагентами, стійкі тенденції до екологізації всіх сфер життєдіяльності людини та її економічної активності, європейські прагнення країни, які підкріплюються загальним схваленням громадськістю ініціатив щодо якісної трансформації традиційних функцій держави).

Висновки. В результаті проведеного дослідження було здійснено якісний аналіз ризиків діяльності комунальних підприємств соціальної сфери м. Києва. Ключовими ризиками вибрані поява нових конкурентів з більшими фінансовими, організаційними та виробничими можливостями; несвоєчасна сплата розпорядниками бюджетних коштів за надані послуги; програш у тендері на надання послуг з організації дитячого харчування у Святошинському районі м. Києва; зміна державних підходів до організації шкільного харчування в бік комерціалізації цієї сфери та зниження підтримки підприємств державної та комунальної форм власності; несвоєчасна поставка продуктів харчування та недобросовісна робота постачальників. Шляхом поетапного визначення причин та наслідків можливого виникнення ризикової ситуації для комунальних підприємств окреслено фактори, що чинять вплив на ймовірність виникнення тієї чи іншої ризикової ситуації та ступеня негативних наслідків, які потенційно можуть бути понесені комунальним підприємством, серед яких виділено фактори макроекономічного рівня, фактори локального рівня, фактори мікрорівня та соціокультурні фактори.

Подальших наукових розвідок вимагають питання розроблення шляхів мінімізації впливу ризик-факторів на стабільність функціонування комунальних підприємств соціальної сфери.

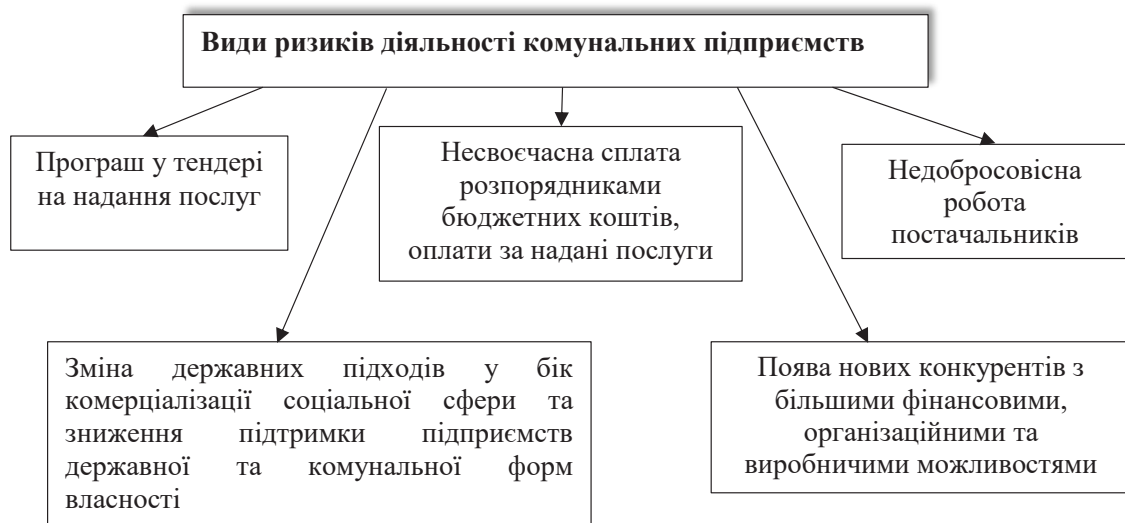

Рис. 1. Види ризиків діяльності комунальних підприємств

Джерело: побудовано авторами

Таблиця 1 – Аналіз причин та потенційних наслідків виникнення ризиків діяльності комунальних підприємств на прикладі КП «Промінь»

Вид ризику	Причини та наслідки виникнення ризику
Поява нових конкурентів з більшими фінансовими, організаційними та виробничими можливостями	Наслідком є зменшення шансів виграшу тендеру на організацію шкільного харчування, отже, потенційне скорочення частки ринку послуг з організації шкільного харчування КП «Промінь» у Святошинському районі м. Києва. Причиною виникнення є те, що економічна привабливість галузі може привести до вступу на ринок нових ринкових гравців, що здійснюють надання послуг громадського харчування на засадах інноваційності та кращих зарубіжних практик, їх участі у тендерних процедурах розпорядників бюджетних коштів.
Несвоєчасна сплата розпорядниками бюджетних коштів, оплати за надані послуги	Наслідком є виникнення короткострокових дефіцитів у фінансуванні операційної діяльності підприємства. Причинами виникнення можуть бути специфіка бюджетного процесу, відсутність грошових коштів на казначейському рахунку, що є малоімовірним, або замороження банківських рахунків розпорядника в рамках судового провадження.
Програш у тендері на надання послуг з організації дитячого харчування у Святошинському районі м. Києва	Наслідками є повне призупинення діяльності КП «Промінь», неможливість виконання короткострокових зобов'язань підприємства та ймовірне банкрутство. Причиною виникнення є відмова в наданні права на організацію дитячого харчування у закладах загальної середньої освіти Святошинського району м. Києва внаслідок появи нових або набуття конкурентних переваг наявними організаціями-конкурентами, що дало змогу виграти відповідний тендер, організований розпорядниками бюджетних коштів.
Зміна державних підходів до організації шкільного харчування в бік комерціалізації цієї сфери та зниження підтримки підприємств державної та комунальної форм власності	Наслідками є перебої в наданні послуг шкільного харчування, зниження якості послуг, подача скарг на підприємство до органів місцевої влади, втрата іміджу та зниження шансів виграшу тендеру на отримання права надання послуг шкільного харчування. Причинами виникнення є хибний вибір постачальників продуктів харчування, складників страв, форс-мажорні обставини, що стали наслідком невиконання постачальником власних договірних зобов'язань, несвоєчасна реакція підприємства на зміну виробничого профіля підприємства-постачальника.
Несвоєчасна поставка продуктів харчування та недобросовісна робота постачальників	Наслідком є ризик значного скорочення обсягів основної діяльності КП «Промінь» аж до ймовірного банкрутства та ліквідації підприємства. Причинами виникнення є неадаптованість КП «Промінь» до ринкових умов господарювання та неможливість задоволення прогресивних потреб сучасного суспільства за наявних умов матеріально-технічного забезпечення функціонування підприємства.

Джерело: сформовано авторами в результаті проведеного дослідження

Список використаних джерел:

1. Вербіцька І. Ризик-менеджмент як сучасна система управління ризиками підприємницьких структур. *Сталій розвиток економіки*. 2013. № 5. С. 282–291.
2. Башинська І., Валянська А., Гомонюк Г. Управління ризиками як напрям забезпечення конкурентоспроможності підприємств. *Молодий вчений*. 2019. № 1. С. 413–416.
3. Результати роботи комунальних підприємств міста за 2018 рік. *Офіційний портал Києва*. 2019. URL: https://kyivcity.gov.ua/kyiv_ta_miska_vlada/struktura_150/vikonavchiy_organ_kivsko_misko_radi_kivska_miska_derzhavna_administratsiya/departamenti_ta_upravlinnya/departament_komunalnoi_vlasnosti_m_kyieva/pokazniki_diyalnosti_komunalnih_pidpriyemstv/rezultati_roboti_komunalnih_pidpriyemstv_mista_za_2018_rik (дата звернення: 19.11.19).
4. Комунальне підприємство «Промінь в Святошинському районі м. Києва» / Моніторинговий портал DoZorro. URL: <https://dozorro.org/profile/UA-EDR-21636104/4/role2> (дата звернення: 10.11.19).
5. Тульчинська С., Солосіч О. Актуальні проблеми підвищення прибутковості комунальних підприємств як фактору економічної безпеки. *Агросвіт*. 2019. № 22. С. 54–59.
6. Тульчинська С., Кириченко С., Тульчинський Р. Детермінанти розвитку соціальної інфраструктури регіонів в умовах становлення нового регіоналізму : монографія. Київ : ФОП Кожуковський І.І., 2018. 198 с.

References:

1. Verbits'ka I. (2013) "Risk management as a modern system of risk management of business structures", *Stalij rozvytok ekonomiky*, vol. 5, pp. 282–291.
2. Bashyns'ka I., Valians'ka A. and Homoniuk H. (2018) "Risk management as a direction of ensuring the competitiveness of enterprises", *Molodyj vchenyj*, vol. 1, pp. 413–416.
3. The official portal of Kiev (2018) "Results of the work of municipal utilities in 2018", available at: https://kyivcity.gov.ua/kyiv_ta_miska_vlada/struktura_150/vikonavchiy_organ_kivsko_misko_radi_kivska_miska_derzhavna_administratsiya/

departamenti_ta_upravlinnya/departament_komunalnoi_vlasnosti_m_kyieva/pokazniki_diyalnosti_komunalnikh_pidpriemstv/rezultati_roboti_komunalnikh_pidpriemstv_mista_za_2018_rik (accessed: 19 November 2019).

4. Monitoring portal DoZorro (2018) “Municipal enterprise “Ray in Svyatoshinsky district of Kiev””, available at: <https://dozorro.org/profile/UA-EDR-21636104/4/role2> (accessed: 10 November 2019).

5. Tul’chyns’ka S. and Solosich O. (2019) “Topical problems of increasing profitability of utility companies as a factor of economic security”, *Ahrosvit*, vol. 22, pp. 54–59.

6. Tul’chyns’ka S., Kyrychenko S. and Tul’chyns’kyj R. (2018) “*Determinanty rozvytku sotsial’noi infrastruktury rehioniv v umovakh stanovlennia novoho rehionalizmu*” [Determinants of development of social infrastructure of regions in the conditions of formation of new regionalism], FOP Kozhukovs’kyj I.I., Kyiv, Ukraine.

Tulchynska Svitlana, Solosich Oleksandr

National Technical University of Ukraine

“Igor Sikorsky Kiev Polytechnic Institute”

REASONS AND POTENTIAL CONSEQUENCES OF RISK OPERATIONS

The article outlines the risks of communal enterprises’ the activity in the social sphere in Kyiv on the example of the Communal enterprise “Promin” with the aim of qualitative analysis of their economic nature and ways of minimization. The study substantiates the relevance of considering the problems of risk management at the level of communal enterprises of the social sphere as a necessary component of their full functioning and safe development. The general characterization of the current condition of communal enterprises in Kyiv is presented as well as financial indicators of their activity in time are analyzed. The key problems in their activity, which have a deterrent effect on the dynamics of development of the enterprise and the level of its safety status, are analyzed. Based on the selected issues, the main types of risk were chosen, which represent the greatest threat for this type of enterprises, namely the emergence of new competitors with greater financial, organizational and production capabilities; late payment by budget managers for rendered services; losing in the tender for the provision of school catering in the Svyatoshinsky district of Kyiv; change of state approaches in the organization of school catering in the direction of commercialization of this sphere and decrease in support of the state and communal enterprises; untimely delivery of food and unfair work of suppliers. A step-by-step qualitative analysis of the risks of communal enterprise activity was carried out, using the example of Communal enterprises “Promin”. The causes and potential consequences of these risk situations are identified. A set of factors that influence in the likelihood and level of potential threat of risk is developed, the main of which are macroeconomic, local, microeconomic and socio-cultural factors. A number of measures are proposed to minimize the likelihood of risk occurrence and the level of negative consequences, which include measures to diversify activities, optimize the organizational and administrative structure of enterprises, and increase the level of staff’s professional competence and an effective use of reserve funds.

Key words: communal enterprises, risk, risk management, risk administration, communal enterprises risks.

JEL classification: D20; H42; L98.